

Matkaopas kulttuurimatkailijan Lappiin

Kirja-arvio teoksesta Apajalahti, Hanna (2017): *Kulttuurimatkailijan Lappi*. Helsinki: Into.

Jarkko Saarinen, Oulun yliopisto, Maantieteen tutkimusyksikkö, matkailututkimus

Mikä on Lappi ja mitä on lappilainen kulttuuri? Molempiin kysymyksiin ja lukuisiin muihin kulttuurimatkailijan mieltä askarruttaviin kysymyksiin saa vastauksen Hanna Apajalahden yksityiskohtaisesta ja lennokkaasta matkakirjasta *Kulttuurimatkailijan Lappi*. Riippuu toki lukijasta missä määrin vastaukset miellyttävät ja miten seikkaperäisesti ne onnistuvat avaamaan Lappia kulttuurimatkailukohteena.

Kirjan takakannen mukaan Lappi on täynnä kulttuuria. Tämä on hyvä alkuhuomio ja erityisen tärkeä muistutus niille lukijoille, jotka ovat oppineet Suomen matkailualuerakenteen siten, että matkailun kulttuurialue sijaitsee etelärannikolla ja maamme muut alueet on nimetty lähinnä luonnonpiirteiden, kuten järvisyyden tai vaaraisuuden perusteella. Tämä 1960-luvulla luotu ja myöhemmin muun muassa Matkailun edistämiskeskuksen käyttämä aluejako perustui materiaaliseen kulttuurikäsitelyyn, jossa kivistä rakennetut kirkot, muistomerkit ja museot sekä kaupunkimaiset ympäristöt edustavat Kulttuuria. Suurin osa Suomea nähtiin alueena, jonne matkailijoita houkuttelivat lähinnä luonto ja luonnonkaltaiset maisemat. Tässä mielessä Hanna Apajalahti on kääntänyt asetelman pääläelleen. Lappilainen luontokin nähdään läpeensä kulttuuristettuna: Lapin luonnossa paikoilla, kivillä ja maaston muodoilla sekä eläimillä on kulttuuriset merkityksensä ja tarinansa.

Apajalahden käsitys Lapista alueena ei sekään mukaudu aivan perinteiseen aluerakennemuottiin. Kirjassa kulttuurimatkailijan Lappi rajautuu etelässä napapiiriin. Poikkeuksena tästä ovat Rovaniemen kaupungin tarjoamat kulttuurikohteet ja -tapahtumat, jotka sijaitsevat hie- man alle poronkuseman verran napapiiriltä etelään. Kyseinen matkamittayksikkö selviää sekin kirjasta. Kriittisesti ajatellen napapiirin (66.5° pohjoista leveyttä) kulku ei kuitenkaan erota mitään kulttuurialueita toisistaan. Matkailussa napapiirillä on toki itsessään kulttuurisesti tuotettuja merkityksiä ja vetovoimaisuutta, mutta Apajalahdelle napapiiri vain sattuu monilta osin yksiin Lapin ja Peräpohjolan alueiden rajankäynnin kanssa. On kuitenkin huomattava, että jos peräpohjalainen kulttuuripiiri jostain syystä levittäytyy tulevaisuudessa Rovaniemeltä pitkälle pohjoiseen, se ei johdu napapiirin sijainnin muutoksesta! Kuten tunnettua napapiirin luon- nontieteellinen sijainti (ts. ekliptikan kaltevuus) muuttuu, joten napapiiri siirtyy tällä hetkellä

hitaasti kohti pohjoista ja saavuttaa kaukaisessa tulevaisuudessa (nykyisen) Lokan tekoaltaan ja saamelaisten kotiseutualueen eteläosat.

Napapiiri Lapin rajamaana on käytännöllinen valinta, ja sen sisällä Lapin kulttuurimatkaileukohteita tarkastellaan viiden alueen kautta: Saamenmaan, läntisen Tunturi-Lapin, Tornionjokilaakson, Itä-Lapin ja Rovaniemen kaupungin. Näitä Apajalahti nimittää Lapin kulttuuri-alueiksi. Käytännön syistä alueet on rajattu yhtä poikkeusta lukuun ottamatta kuntapohjaisesti. Saamenmaa vastaa saamelaisten kotiseutualuetta käsittäen Inarin, Enontekiön ja Utsjoen kunnat sekä Sodankylän kunnan pohjoisosat. Läntinen Tunturi-Lappi on yhtä kuin Kittilän ja Muonion kunnat. Pello ja Kolari edustavat Tornionjokilaaksoa, ja Itä-Lappi käsittää Kemijärven, Pelkosenniemen, Sallan ja Savukosken kunnat sekä Sodankylän eteläosat. Rovaniemi edustaa itseään ja kaupunkimaista kulttuurimatkaileukohdetta. Loput Lapin kunnista ja matkailumarkkinoinnissa Lappina myytävä Kuusamo on jätetty kirjan ulkopuolelle. Ylitorniolainen Anni Ylävaara eli Rosa Liksom tosin ”kulttuurivierailee” kirjassa.

Apajalahden kirja antaa monipuolisen kuvan Lapin kulttuuri-elementeistä ja -kohteista. Ennalta arvattavasti suurimman huomion saa osakseen Saamenmaa, sisältäähän se etenkin kansainvälisen matkailun kannalta mielenkiintoisen ja osin eksotisoidun alkuperäiskansan asuinympäristöjä ja kulttuuripiirteitä. Lievältä saamelaisuuden mystifioinnilta ei suomalaisille lukijoille suunnatussa kirjassa täysin vältytä, mutta pääosin esille tuodaan nykyisyydessä elävän alkuperäiskulttuurin aineellisia ja etenkin aineettomia kulttuuripiirteitä, unohtamatta perinteisiä käsitöitä ja joikua nykyaikaisen, rokkaamisen ja räppäämisen rinnalla.

Tunturi-Lapista nostetaan esille etenkin kuvataiteilijoita, kuten Kalervo Palsa ja Reidar Särrestöniemi. Molemmat olivat tuotteliaita ja varsin särmikkäitä persoonia, joiden jäljiltä löytyy runsaasti matkailullista ammennettavaa. Tornionjokilaakson kunnista Apajalahti tuntuu löytävän hieman pienipiirteisempää kulttuuria tarjolle. Esimerkiksi Kolarista nostetaan ensimmäisenä esille kunnankirjaston vaihtuvat näyttelyt. Kolarin kirkonkylästä todetaan sen olevan ”yksi niitä pohjoisten taajamia, joiden läpi kulkiessaan ei huomaa, milloin se jo meni ohi” (s. 131). Pellon kunnasta sentään löytyy nimettäväksi kirjailijana tunnettu monitaiteilija Timo K. Mukka ja hiihtäjä Eero Mäntyrannan kunniaksi tehty muistomerkki. Mukasta kertoo kunnankirjaston ulkoseinää koristava Musta joutsen -reliefi; Mäntyrannasta kirjassa tuodaan esille dopingkärky.

Länsi- ja Itä-Lappi ovat perinteisesti olleet ”eri maailmoja”, eikä ristivedolta tai -riidoilta niiden välillä aina vältytä – eikä siihen lappilaisten kesken välttämättä niin pyritäkään. Jos Länsi-Lappi ja Tornionjokilaakso hahmottuivat kulttuurisesti hieman ohuina matkakohteina, niin Itä-Lappi sitä vastoin näyttäytyy monipuolisena ja elävänä kulttuurimaisemana. Kirjassa mainitaan Sodankylän elokuvajuhlat, Andreas Alarieston taide, Tankavaaran kultakylä ja -museo, Andy McCoy'n patsas, Pyhä-Luoston tunturialue, Suvannon kylä ja Pyhä Unplugged -konsertit, Sompio ja Salla-päivät sekä erityinen itälappilainen ruokakulttuuri. Sallassa kulttuurimatkaileija voi jopa ”äimistellä hiljaisuutta” (s. 176). Kirjoittajalla onkin Itä-Lapin suhteen kulttuurinen etulyöntiasema, sillä kirjan takalieveen mukaan Apajalahden sukutausta on itälappilainen.

Kulttuurimatkaileijan viimeisenä Lapin kohteena esitellään Rovaniemi. Todellisuudessa se lienee useimmiten Lappiin matkaavan ensimmäinen kohde, sanotaanhan Rovaniemeä Lapin portiksi. Siinä mielessä Rovaniemen sisällyttäminen napapiirin muutoin rajoittamaan Lappiin

puoltaa paikkaansa. Kirjassa Rovaniemi edustaa selkeästi kaupunkikulttuuria, joka näyttäytyy muuhun Lappiin nähden hieman ”korkeampana” kulttuuriympäristönä. Esille nostetaan arkkitehtuuri, muotoilu, teatteri ja kulttuuri- ja tiedekeskukset. Sokerina pohjalla on (matkailullisella) napapiirillä sijaitseva joulupukin kylä, joka tosin ohitetaan lyhyesti maininnalla ”ostos- ja huvituskeskuksesta”.

Jokaisesta alueesta tuodaan esille lukemiseen, katsomiseen ja kuuntelemiseen perustuvaa kulttuuria. Niiden avulla matkailija voi ”matkustaa” lappilaiseen kulttuuriin tai kulttuurimaiseen jo etukäteen sekä muistella tehtyä matkaa jälkikäteen. Matkakirja ja siinä esille tuodut elokuvat, musiikki ja kirjallisuus luovatkin monipuolisen ja -ulotteisen kuvan Lapista kulttuurimatkailukohteena. Silmiinpistävää on kuitenkin se, että kirjan perusteella lappilaista kulttuuria ei juurikaan löydy alueen lukuisista matkailukeskuksista. Tämä on hieman yllättävää, koska matkailu ja siihen elimellisesti liittyvä vieraanvaraisuus ovat kiinteä osa jo varsin monen lappilaisen arkea ja elämäntapaa. Apajalahti toteaa itsekin, että Kolarissa ”elävintä on Ylläksen kupeessa” (s. 131), mutta ehkä tämä ”elävä matkailukulttuuri” ei edusta kirjoittajalle lappilaista vaan vierailijoiden omaa elämäntapaa ja kulttuuria.

Kirjan lopuksi luodaan lyhyt katsaus Lapin myyttisiin eläimiin ja lappi–suomi-sanaoppaaseen. Niissä molemmissa on lantalaiselle opittavaa.

Hanna Apajalahden kirja sai vuonna 2017 kunniamaininnan matkailulehti Mondon matkakirjakilpailussa. Kunniamaininnan perusteluissa todettiin teoksen olevan suositeltavaa luettavaa jokaiselle, joka haluaa tutustua Lappiin pintaa syvemmältä. Tähän toteamukseen on helppo yhtyä.